

AZ ÁGAZAT FEJLESZTÉSE ÉS KUTATÁS-IGÉNYE*

Dr. KIRÁLYI ERNŐ

a közgazdasági tudományok kandidátusa,
a MÉM Erdészeti és Faipari Hivatal vezetője

Az utóbbi évek folyamán a párt és az állami vezetés legfelsőbb szervei átfogóan elemezték erdőgazdálkodásunk, elsődleges faiparunk és fakereskedelmünk helyzetét, a várható fejlődés prognózisát, s ennek alapján meghatározták a következő időszakra vonatkozóan a fejlesztés irányelveit.

A vezető szervek határozatai, s az ezek alapjául szolgáló dokumentumok a következő 10—15 éves időszak folyamán erdőgazdálkodás és faipar fejlesztési tevékenységünk, valamint a VI. ötéves vállalati tervek alapját képezik.

A határozatokban foglaltak szerint el kell érni:

- az erdőterületek mérsékelt ütemű növelését;
  - a hazai fakitermelési lehetőségeknek a gazdaságosság mértékéig történő kihasználását;
  - a fafeldolgozás fejlesztése útján a legmagasabb értékű termékek előállítását;
  - az erdei apríték és hulladék gazdaságos hasznosítását;
  - a jelenlegi technikai elmaradottság felszámolását;
  - az erdőgazdasági dolgozók szociális- és egészségügyi ellátásának, szakképzettségének és kereseti viszonyainak számottevő növelését;
- és mindezek eredményeként a növekvő faanyagszükségletnek a hazai termelésből való jobb kielégítését.

Számos helyen és alkalommal tárgyaltunk a vezető szervek határozatainak végrehajtása körében előttünk álló gazdasági feladatokról. Ezért jelen alkalommal csak előadásom témája által megkívánt mélységig, nagy vonalakban kívánom áttekinteni ágazatunk műszaki-fejlesztési fő irányait.

Az alapvető fő cél a népgazdaság szükségleteinek rövid és hosszú távon való maximális kielégítése érdekében biztosítani kell a fatermesztés megfelelő biológiai alapjait, és mind a fatermesztés, mind pedig a fakitermelés terén egyre nagyobb mértékben át kell térni a termelési folyamatok összehangolt szervezésére, irányítására és a termelés korszerű feltételeinek biztosítására.

* Előadás az Erdészeti és Faipari Tudományos Ülés plenáris ülésén, Budapest, 1980. február 27.

Összehangolt géprendszerek szükségesek, amelyek hatékony alkalmazásának feltétele viszont a technikaváltásnak megfelelő munkarendszerek kialakítása.

A meglevő korszerű erdőművelési munkarendszerek a szaporítóanyag-termelésben és a síkvidéki erdősisítés terén továbbfejlesztésre, kiegészítésre, esetenként típusváltásra szorulnak. A szaporítóanyag-termelésben további koncentráció, valamint az intenzív eljárások kiszélesítése szükséges. A síkvidéki erdőfelújításban megfelelő tuskózás nélküli rendszerek kialakítása és kiterjesztése a cél. Nem megoldott a hegy- és dombvidéki erdőfelújítás gépesítése.

A fakitermelési munkarendszerek fejlesztésének három irányban párhuzamosan kell folynia. A nyárasok, valamint a sík- és dombvidéki fenyvesek csaknem teljes körére a többcélú gépek alkalmazásával két rövidfás rendszer bevezetése indokolt. A vegyes lombos állományok véghasználataira három-négy hosszúfás rendszer alkalmazása célszerű. A legnagyobb jelentőségű a fanyersanyag teljes körű hasznosítását lehetővé tevő aprítéktermelő munkarendszer elterjesztése. Ennek felfuttatása azonban a feldolgozás oldalán meglevő korlátozó tényezők miatt csak fokozatos lehet.

Az erdőgazdálkodás műszaki fejlesztése körében egyik legnagyobb problémát a gépbeszerzések közismert nehézségei jelentik. Általános gazdasági helyzetünkkel összefüggésben a tőkés piac mind nagyobb beszűkülése egyre intenzívebben veti fel a munkarendszerek gépeinek szocialista és hazai forrásokból való kielégítésének szükségességét. Ugyancsak súlyponti kérdése az erdőgazdálkodás műszaki fejlesztésének a gépjavítás és karbantartás célszerű megszervezése és megoldása.

A faipar fejlesztése terén a legfőbb feladat változatlanul a gyengébb minőségű faanyagok, valamint a fahulladékok hasznosítása és ennek érdekében az agglomerált lapgyártás fejlesztése. A szükségletek növekedési ütemével összhangban a VI. ötéves tervidőszakra a forgácslapgyártás területén számottevő fejlesztést irányoztunk elő. Ugyanakkor, mivel a szükségletek növekedésének üteme kisebb a távlati tervekben előirányozottnál, a farostlemezgyártás területén fejlesztést nem tervezünk.

A forgácslapipari fejlesztéseknél elsősorban a speciális igények — építőipar, csomagolás — kielégítésére kell törekednünk, a bútorigipari felhasználás körének egyidejű bővítésével. A speciális forgácslap-igények kielégítési körébe tartozik az előirányozott idompréselt forgácsládagyártás, valamint a cementkötésű forgácslapgyártás szükségletek szerinti fejlesztése.

A fűrésziparban számottevő mennyiségi fejlesztést a VI. ötéves tervidőszakra nem irányoztunk elő. A súlypontot a jövőben a meglevő üzemek műszaki adottságainak, valamint a termelés minőségének javítása kell jelentse.

A kutatással szemben támasztott igény az ágazat részéről feltétlenül összefüggésben kell legyen a műszaki fejlesztés fő irányzataival. A kutatással foglalkozó intézmények tevékenységének a fejlesztési célkitűzésekkel való jó összehangolása alapvetően fontos ahhoz, hogy a kutatás valóban termelő-

erővé válhasson. Kisebb-nagyobb mértékű kutatás az erdőgazdálkodásnak és az elsődleges faiparnak gyakorlatilag minden területén szükséges. Tekintettel azonban a kutatási kapacitás és a rendelkezésre álló anyagi eszközök korlátozott voltára, feltétlenül fontos, hogy a kutatás egészén belül súlypontokat képezzünk. A közelmúltban dolgozták ki a kutatóhelyek a VI. ötéves tervidőszakra vonatkozó kutatási koncepció-ajánlásait. Ezeket a MÉM az érdekelt szervekkel széleskörűen véleményeztette. A koncepció-ajánlások vitáinak eredményei, valamint az egyes irányítószervek javaslatai a terveken átvezetésre kerültek. A miniszterhelyettesi koordinációs értekezleten megvitatott és jóváhagyott kutatási tervkoncepciókkal az ágazatvezetés részéről teljes mértékben egyetértünk. Megállapíthatjuk, hogy a kutatási tervkoncepciók összhangban vannak ágazatunk fejlesztési célkitűzéseivel. Az ágazat kutatással szemben támasztott igényei tehát a tervekben érvényesülnek. Ezeket részletezni nem kívánom, de szeretnék néhány kérdéssel kiemelten foglalkozni.

A fatermesztés fejlesztésére vonatkozó terveink részint a mennyiségi fejlesztés, részint a termesztés módszereinek intenzívebbé tétele körébe tartoznak. A mennyiségi fejlesztés — gondolok itt elsősorban az erdőterület növelésére — a népgazdaság más célkitűzéseivel összefüggésben, annak teherbírásától függ. Alapvetően fontos elsősorban a fenyőhelyettesítés szempontjából gyorsan növő lágy lombfajaink nagyobb mértékű és arányú termesztése. A területnövelés szempontjából szóba jöhet az arra alkalmas gyepterületek erdészeti célú hasznosítása, a hullámtereken kínáló lehetőségek jobb kihasználása, továbbá fel kell vetni azon mezőgazdasági területek erdészeti hasznosításra való átállításának gondolatát, amelyeken a belvizek kialakulása rendszeresen nagy termés kieséseket okoz. Ezen fejlesztések előfeltétele, hogy a kutatás bővítse a vonatkozó termőhelyi ismeretek körét, értékelje azokat fafajpolitikai szempontból és nyújtson segítséget a speciális körülmények között végrehajtandó telepítések technológiai finomításához.

A fatermesztés intenzív fejlesztésének alapvető tétele a fafajpolitikai irányelvek gyakorlatba való tényleges átültetése. E kérdés csoportból kiemelném a szárazabb tölgy termőhelyeken a cser térdhódításának megakadályozását, illetve visszaszorítását a tölgy jelenlétének lehető mértékű biztosításával. Fogalmazhatunk úgy is, hogy a tölgy rehabilitálásáról van szó. Ennek legfontosabb eszközei, illetve módjai a következők:

- a tölgy természetes felújításának maximális biztosítása,
- a szaporítóanyag termeléshez genetikailag megfelelő jó minőségű tölgy makk termesztése;
- a tölgy mesterséges felújításának sikeres végrehajtása;
- az elcseresedés veszélyes területeken tölgyesemeték bevitelével a szükséges tölgyarány fenntartása;
- helyes vadgazdálkodással a tölgyfiatalosokban a vadkár csökkentése;
- korszerű erdőnevelés végrehajtása.

A vázoltak jelen irányítási rendszerünkben maradéktalanul úgy hajthatók végre, ha a vállalati gazdálkodást megfelelő ösztönzők kialakításával és bevezetésével erőteljesen befolyásoljuk. A kutatás már eddig is számottevően segítette a gazdasági vezetést — elsősorban a termőhelyek optimális hasznosításának szemszögéből — a fafajpolitikai irányelvek kialakításában. Ez azonban csak a kezdet. Az irányelveket érvényre is kell juttatni. Csak megvalósulás esetén beszélhetünk a tudomány ténylegesen termelőerővé válásáról. Hiányoznak még azok a közgazdasági elemzések, amelyek számszerűen értékelve megvilágítják, hogy pl. mit is jelent távlatilag népgazdasági szinten a tölgy termőhelyek elcseresedése és napjainkban milyen nagyságrendű munka és ráfordítás lehet arányos és gazdaságos, ezen folyamat megállítására. Ilyen elemzésekkel lehetne alapot teremteni megfelelő közgazdasági beavatkozásokra, pl. célra ösztönző árpolitikai intézkedésekre. Egyidejűleg természetesen ugyancsak a kutatás kell megalapozza a szükséges szakterületi intézkedéseket is. A felvetett tölgy kérdésnél maradva pl. javaslatokat kell tenni a korszerű termelési körülmények között célszerű természetes felújítási eljárásokra; vagy magtermő állományok kijelölésére, kezelésére. Nemkevésbé kutatási feladat a makktermést fenyegető károsítások meghatározása és elhárításuk lehetőségének vizsgálata.

Ez a kiragadott kérdéscsoport jól érzékelteti a kutatás és gyakorlat célszerű kapcsolatának elemeit. A láncolat leegyszerűsítve a következő: A kutatás feltárást, elemzést, biológiai vizsgálatokat, kísérleteket folytat. Ezek eredményei alapján a gazdasági vezetés részére közgazdasági és szakmai intézkedési javaslatokat tesz. A harmadik fázisban pedig közreműködik az intézkedések végrehajtásában, azaz végeredményben a kutatási eredmények gyakorlati bevezetésében.

A munka során a kutatás és gyakorlat kapcsolata és egymásra hatása számtalan módon, és formában jelentkezhet és valósulhat meg. A kettő alapvetően feltételezi is egymást szüntelen igényelve a kölcsönös együttműködési készséget, segítséget.

Ez a tudományos ülés is éppen ezen fő gondolat — a kutatás és a gyakorlat szükségyszerű kapcsolata — jegyében került megrendezésre.

Rövid áttekintésben a kiragadott kérdések között szeretnék a fatermesztéssel általánosságban is foglalkozni.

Ágazatunkon belül a fatermesztés legnagyobb problémája az, hogy mai értékelési rendszerünk szerint az egész erdőgazdálkodás jövőjét megalapozó és biztosító fatermesztési tevékenység a jelenben az erdőgazdálkodás egésze termelési értékének átlagosan csak mintegy 10%-át képviseli és emellett az itt kicsapódó nyereség is rendkívül kicsi a maga közelítően mintegy 1—1,5%-os értékével. Egyidejűleg pl. a fakitermelés mintegy 20%-os nyereséget képes felmutatni. Ezen közgazdasági körülmények szükségyszerűen befolyásolják a vállalatvezetést és rányomják bélyegüket a fatermesztés keretében alkalmaz-

ható technológiákra és az eszközölhető műszaki fejlesztésre. Ismét oda jutotunk, hogy a kutatás speciális közgazdasági elemzései indíthatnának el egy szemléletváltozást, amely végül olyan körülményeket teremthetne, amelyekben már nem minősülne drágának pl. egy korszerű, egyszeri munkával is biztos eredményt adó burkolt gyökeres erdősítési technológia. Az erdőgazdálkodás egészében, de különösen a fatermesztés vonatkozásában el kellene jutnunk odáig, hogy értékelési rendszerünk a valóságnak megfelelő legyen és egyaránt szolgálja a népgazdaság távlati és a vállalatok éves gazdálkodási érdekeit. Ez vezethetne oda, hogy valóságos fontosságuknak megfelelően honorálhassuk a jelenben is a kizárólag távlati érdekeket szolgáló tevékenységeket. Gondolok itt pl. az erdészeti nemesítésre, szerkezetátalakításra.

A kutatás szempontjából is a kiemelt kérdések között kell foglalkoznom a gépesítéssel. Itt a kutatási kapacitást — megítélésem szerint — elsősorban olyan gépek, géptípusok üzemeltetéséhez kapcsolódó problémák megoldására kell koncentrálni, amelyeket beszerezhetőségük folytán tömegesen alkalmaz a gyakorlat. A ténylegesen és nagy számban rendelkezésre álló gépek terelésben való hatékonyabb alkalmazásán kell közösen munkálkodnunk. A kutatás kell segítséget adjon, ill. az említett módon feltárásai alapján javaslatot tegyen az ésszerű gépesítésre. Olyan reális technikára van szükség, amelynek esetében a pénzügyileg értelmezett eszközhatékonyság is, még elviselhető mértékű marad. Az emberi munkaerő gépi kiváltása általánosságban csak bizonyos pénzügyi határok között lehet racionális. A kutatás több ága, nevezetesen a gépesítés, szervezés és közgazdaság együttesen kell meghatározza az ésszerű gépesítés mértékét, módját és határait. Ugyancsak a kutatás nyújthat segítséget az egyes géptípusok mennyiségi irányszámainak meghatározásához is. Egyes géptípusok ugyanis, amelyek beszerzési ára nagyon eltérő lehet, különböző munkafeltételek között azonos munkavégzésre lehetnek alkalmasak, természetesen eltérő teljesítménnyel. Nélkülözhetetlen tehát e vonatkozásban is az elemző feltárás és komplex értékelés a döntések előkészítéséhez.

Az ágazat kutatás-igényét elemezve az igények széles köréből még kiemelném a rendszer szemléletű munka- és üzemszervezési kutatások területét. E vonatkozásban nagyon sok tennivalónk van. Különösen most, amikor az energia, eszköz és a munkaerővel való ésszerű takarékossgal egyidejűleg a munka hatékonyabbá tétele rendkívül fontos feladata ágazatunknak. E vonatkozásban minden egyéb területnél jobban érvényes a kutatás és gyakorlat kapcsolatára az említett láncolat. Alap a fatermelési rendszerekbe, ill. alrendszereibe építve a technológiai folyamatok körültekintő elemzése, a hibák, az egyszerűsítési és a hatékonyabbá tételi lehetőségek feltárása. Ezt követi a megszerzett információ tudományos feldolgozására alapozott javaslattétel. Befejező szakaszként pedig az ajánlott típusrendszerek bevezetésében való közreműködés. Nagyon fontos a jó együttműködés. Nemcsak elméletekről és

irányelvekről van szó. A munka- és üzemszervezéssel foglalkozó kutatók csak a gyakorlati szakemberek segítségével juthatnak használható információk birtokába. A javaslatok kialakításának fázisában is fontos a jó kapcsolat, de talán még fontosabb ez a megvalósítás szakaszában. A hatékonyabb szervezettebb munka alapfeltétele, hogy teljes részletességig kidolgozott és reálisan megkövetelhető utasítások szabályozzák azt. Viszont csak az olyan munkaszervezet válhat a gyakorlatban élővé, amelyet a végrehajtó gyakorlati szakemberek is sajátjuknak éreznek. Ez pedig csak akkor következhet be, ha a szervezőkkel együttműködve saját maguk is részt vettek a munkában. Az üzemszervezés terén különösen nagy elmaradást kell behoznunk, és nem lehet eléggé hangsúlyozni, hogy ezt csak az elméleti és gyakorlati szakemberek jószándékú együttműködése teheti lehetővé.

A rendelkezésre álló idő rövidege nem engedi, hogy akár még csak a legfontosabb szakterületek teljes sorát illetően is tovább elemezzem a kutatás és fejlesztés kapcsolatát. A kettő egymástól el nem választható.

Ha tehát összefoglalva meg akarjuk határozni az ágazat kutatás-igényét, kettős feladatot fogalmazhatunk meg. A kutatástól azt várjuk, hogy részint vigye előre a tudományos megismerést, részint pedig, hogy működjön közre a fejlesztés konkrét problémáinak megoldásában.